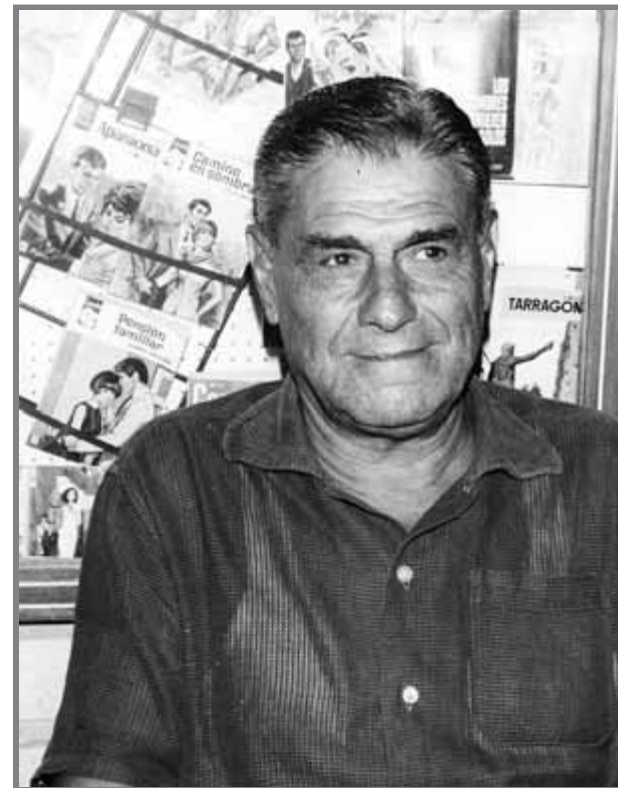

A la manera de Sebastià Juan Arbó

El traductor d'“Els homes de la terra i el mar” ens dóna les diverses claus que ha aplicat a l'hora de plantejar-se com treballar el text d'Arbó

Allò que l'Arbó hauria fet si hagués traduït ell mateix les seves memòries al català, possiblement, hauria estat refer-les

Hi ha un llibre de Marcel Proust, *Pastiches et mélanges*, que conté nou versions d'un fet real, la història d'una estafa, explicat a la manera d'autors com Balzac, Flaubert i Saint-Simon, entre d'altres. Lluny de qualsevol propòsit paròdic, Proust actuava d'una manera força respectuosa amb els autors imitats, que al capdavant eren els seus mestres. Per a ell, el pastitx era una forma de lectura, un acte crític, una via d'accés al coneixement de l'escriptor; però també una manera de flexibilitzar el propi estil per tal d'aconseguir, finalment, ser ell mateix. Curiosament, són les dues utilitats que indica Josep Carner a l'article *De l'art de traduir*: “traduir una obra és la millor manera de llegir-la” i “el millor mètode per entrenar-se a ben escriure”.

Quan em van encarregar de traduir al català *Los hombres de la tierra y del mar*, el primer volum de les memòries de Sebastià Juan Arbó publicat el 1961 i mai reeditat, vaig pensar immediatament en aquest exercici proustià. Davant la insòlita ocasió d'haver de traduir un escriptor català al català (aquesta aparent absurditat que, en aquest cas, s'explica sobretot per l'accidentada història d'aquest país, i per la voluntat d'Arbó de professionalitzar-se al preu que fos), el primer que se'm va acudir va ser dur a terme el llibre que Sebastià Juan Arbó hauria escrit si el llibre s'hagués publicat en la seva llengua natal. Perquè el 1961 el novel·lista era sobretot un escriptor en castellà, però alhora anava reescriuint les seves novel·les de joventut, a banda de traduir-les ell mateix al castellà per reeditar-les; de fet, quan avui dia llegim *Terres de l'Ebre* o *Tino Costa*, estem llegint les versions revisades que se'n van publicar el 1966 i el 1968, respectivament. Unes versions que, en bona mesura, ja deriva-

ven d'un treball de traducció: Josep Miquel Ramis Llaneras ha estudiat, en un treball que hi ha a la xarxa, la manera com *Terres de l'Ebre* s'anava perfent a través de la traducció al castellà, amb variacions que més tard s'incorporaven a la versió definitiva. Allò que l'Arbó hauria fet si hagués traduït ell mateix les seves memòries al català, possiblement, hauria estat refer-les; tot i que justament això m'estava vedat. A canvi, tenia la possibilitat de llegir a fons l'obra arboniana, de buscar-li els girs, les tries lèxiques, els tics i les manietes. O de

El narrador d'Arbó parla en català estàndard

trobar passatges paral·lels: entre els records d'infància evocats en aquest llibre hi ha el pas del cometa Halley, que també obre *Camins de nit*, hi ha la festa de Sant Antoni de Sant Carles de la Ràpita, que en *Tino Costa* es trasllada a Amposta. Hi ha, sobretot, el mateix paisatge: la riba sud de la desembocadura de l'Ebre. Un territori que em resulta més estrany que no sembla, tot sigui dit.

Vora aquests paral·lelismes, que no deixen de ser facilitats, hi havia un problema evident: jo no sóc l'Arbó. ¿Hauria escrit ell aquest llibre així, si l'hagués escrit en català? Per baixar a un detall concret: ¿hauria utilitzat el dialecte? No ho sabia respondre. El cas és que en les seves novel·les no

ho fa; excepcionalment, apareix un diàleg on els personatges parlen com la gent del Delta, però el narrador parla sempre en allò que en aquell moment s'anomenava català literari, i avui coneixem per estàndard.

A *Los hombres de la tierra y del mar* recorre també al dialecte per fer creïbles els escassos diàlegs en català, que són els únics fragments que no he hagut de traduir. Pel que fa a la resta del text, a la part *meva*, he fet com ell; a tot estirar, he seguit la indicació que l'Arbó mateix va donar el 1968, al principi de la versió de *Tino Costa* publicada (gens casualment) per Club Editor: “he volgut descarregar l'estil d'una sèrie d'arcaïsmes –llurs, quelcoms, homs, éssers, àdhucs, nogensmenys i altres de més o menys recercats o impertinents–”. I vaig rebre ajudes puntuals, en consultes diverses, d'amics com Raül Garrigasait o Juan de Sola. En tot allò que no els afecta a ells, no sé si me n'he sortit, esclari. *

A dalt, Arbó a la maduresa; a la dreta, formant part d'un jurat del premi Planeta, amb José Manuel Lara, Martí de Riquer i Baltasar Porcel, entre d'altres; a sota, de jove, conversant amb Nèstor Luján i, al costat, amb la seva mare i el seu germà ARXIU

Retorn a la llengua de concepció

EMILI ROSALES

Sebastià Juan Arbó encarna als anys trenta una de les propostes més vigoroses i singulars de la narrativa catalana, continuada encara a la primera postguerra amb la publicació de *Tino Costa*. Però avançats els cinquanta, Arbó ha publicat un conjunt de novel·les en castellà –entre les quals la guanyadora del premi Nadal, *Sobre las piedras grises*–, i s'ha acreditat com a biògraf de Cervantes, Verdaguier, aviat Baroja. Falta una mica perquè als anys seixanta comenci a escriure de nou en català i doni un altre cicle de novel·les de l'Ebre. És en aquest entremig, el 1961, que publica a Argos les memòries d'infantesa *Los*

hombres de la tierra y el mar, en una edició il·lustrada i limitada... que aviat desapareixerà juntament amb l'editorial.

El 1965 Arbó recupera i adapta, a *Narracions del delta* (Selecta), alguns capítols de les memòries, ara en català i en forma de relats, juntament amb altres textos. Havia escrit les memòries en català abans de publicar-les en castellà? No fóra estrany: la novel·la de títol molt semblant, *Entre la tierra y el mar* (Prometeo, 1966), només va ser publicada per primer cop en la llengua original a l'*Obra Completa de 1994* (Columna), després de trobar-ne l'original inèdit.

Els homes de la terra i el mar combina les memòries d'infantesa amb una decidida exposició de la concepció de la vida

i de la literatura. Tan aviat hi trobem l'evocació enlluernadora d'un món desaparegut, com la formulació d'una poètica; la sensualitat i el misteri; de les pàgines vibrants de felicitat infantil, a l'aparició de l'ombra que havia de marcar l'autor després; ple de referències històriques, literàries, socials, que li permeten construir-se el seu propi relat. Una obra que per vicissituds editorials ha restat gairebé oculta durant mig segle, i se'n revela ara com una de les més lluminoses i engrescadores d'Arbó. Una descoberta.

Els homes de la terra i el mar, que presentem en la traducció de l'escriptor Joan Todó, retorna així a la llengua en què va ser concebuda i en part escrita. *